

УДК 636.082.32.234

Пелехатий М.С., Піддубна Л.М. ©

Житомирський національний агроекологічний університет

ДИНАМІКА ГОСПОДАРСЬКО-КОРИСНИХ ОЗНАК КОРІВ ЧОРНО-РЯБОЇ ПОРОДИ ПІВНІЧНО-ПОЛІСЬКОГО РЕГІОНУ В РОЗРІЗІ ВИРОБНИЧИХ ТИПІВ

Проведений в динаміці порівняльний аналіз екстер'єру і конституції, молочної продуктивності, придатності до машинного доїння та відтворної здатності 2850 корів чорно-рябої породи різних виробничих типів в 5 племінних заводах північно-поліського регіону України.

Ключові слова: виробничі типи, екстер'єр і конституція, молочна продуктивність, морфо-функціональні властивості вим'я, відтворна здатність.

Вступ. В результаті тривалої селекційно-племінної роботи створено українську чорно-рябу молочну породу з трьома внутрішньопородними типами. Виведення поліського типу супроводжувалося використанням генотипу декількох порід чорно-рябого кореня за селекційно-генетичними принципами відкритої породної популяції. Тому молочна худоба цього типу характеризується неоднорідністю за породною і генеалогічною належністю, екстер'єром і конституцією, напрямком продуктивності і відтворною здатністю [4,5,7]. Добір тварин бажаного типу, які характеризуються найвищою продуктивністю, сприяє генетичному поліпшенню породи та окремих стад [6,8,10]. Особливо перспективним в цьому плані є добір корів за виробничою типовістю.

Виходячи з цього, метою наших досліджень було проведення диференціації на виробничі типи корів чорно-рябої породи, які використовувались у племінних господарствах північно-поліського регіону в різні періоди породоутворення (впродовж останніх 50-60 років) та їх порівняння за основними господарсько-корисними ознаками.

Методика досліджень. Дослідження проведені у 2007-2008 роках у племзаводах чорно-рябої породи (з 1996 року – української чорно-рябої молочної) „Кожанський” Київської, дослідних господарств (ДГ) „Рихальське”, „Грозинське” і „Нова перемога” Інституту сільського господарства Полісся УААН та приватної агрофірми (ПАФ) „Єрчики” Житомирської областей.

У зазначених господарствах чисельність дійного стада чорно-рябої породи коливалась у різні періоди в межах 400-600 корів; річні надої – від 4000 до 6000 кг молока. Заготівля кормів на середньорічну корову становила від 45 до 65 ц корм.од. з протеїновим забезпеченням 100-105 г на 1 корм.од.

Ремонтний молодняк вирощувався на рівні 500-600 г середньодобового приросту від народження до отелення.

Виробничі типи визначали за індексом виробничої типовості, запропонованим М.В. Казаровцем [3], за формулою:

$$IBT = \frac{(Ж \cdot 27,7) \cdot ID}{B \cdot IZ},$$

де IBT – індекс виробничої типовості; $Ж$ – молочний жир, кг; 27,7 – коефіцієнт корегування надою на стандартний вміст жиру; ID – індекс довгоногості, %; B – жива маса, кг; IZ – індекс збитості, %.

Диференціацію корів на 3 виробничі типи здійснювали за відхиленням $0,7\sigma$ від середнього показника (M) індексу. Такий розподіл дає можливість розділити стадо на 3 групи у співвідношенні 1 : 2 : 1, що відповідає нормальному розподілу ознаки і другому закону Менделя – розщеплення гібридів другого покоління (F_2).

Оцінку корів-первісток за виробничими типами проводили за чотирма основними „блоками” ознак: екстер'єр і конституція, молочна продуктивність за 305 днів або укорочену лактацію, морфофункціональні властивості вим'я, відтворна здатність. Екстер'єр і конституцію оцінювали у корів-первісток за загально визнаними методами [2,10], масометричним коефіцієнтом за Д.Т. Вінничуком та ін. [1], індексом ейрисомії-лептосомії за М.М. Зам'ятиним [3], екстер'єрно-конституціональним індексом за М.О. Шалімовим [11]. Відносну молочність визначали шляхом ділення 4 %-ного за вмістом жиру молока, отриманого за 305 днів або укорочену лактацію, на 100 кг живої маси. Умовний об'єм вим'я (УОВ) розраховували в літрах за формулою $УОВ = \frac{\pi}{3} \times h(R^2 + r^2 + Rr)$, де h – середня глибина вим'я, R – його діаметр, r – радіус.

За критерій „подібності-відмінності” між типами нами використана не лише абсолютна різниця між параметрами, але й критерій достовірності за Стьюдентом (t_d), який дозволяє узагальнювати розбіжності за середнім значенням зазначеного критерію, незалежно від вектора змін.

Первинна інформація опрацьована методом варіаційної статистики з використанням комп'ютерної програми Microsoft Excel.

Результати досліджень. Чисельність корів-первісток різних виробничих типів склала в цілому по 5 племзаводах 2850 голів.

Динаміка екстер'єрно-конституційних, продуктивних і технологічних ознак корів-первісток в основному „копіює” динаміку їх породної належності з певними корективами на вплив паратипових факторів, тобто умов годівлі, утримання і використання тварин. В історично-породному аспекті ця динаміка породоутворення здійснювалась у провідних племінних заводах регіону в такій послідовності:

Племзавод „Кожанський” (1950-1980 рр.) - розведення в перші післявоєнні роки остфриської породи з наступним використанням імпортих голландських плідників широкотілого жирномолочного типу, що призвело до суттєвого зниження надою корів при одночасному підвищенні жирномолочності.

Племзавод ДГ „Нова Перемога” (1980-1999 рр.) – створення племінного стада шляхом поглинального схрещування і завою племінного молодняку чорно-рябої породи з подальшим використанням бугаїв-плідників естонської, голландської і голштинської порід при недостатньому для реалізації генетичного потенціалу рівні кормозабезпечення тварин.

Племзавод ДГ „Грозинське” (1980-1999 рр.) – створення племінного стада, головним чином, шляхом інтродукції голландської, німецької і датської чорно-рябих порід з наступним використанням голландських, датських і голштинських бугаїв-плідників при досить високому рівні кормозабезпечення тварин.

Племзавод ДГ „Рихальське” (1985-2006 рр.) – створення племінного стада за рахунок завою племінного молодняку з племзаводів і племрепродукторів держави, а також за рахунок імпорту німецької голштинізованої породи з наступним використанням висококрованих і чистопородних голштинських бугаїв-плідників північно-американської селекції.

Племзавод ПАФ „Єрчики” (1999-2006 рр.) – закупівля великих партій племінного молодняку з кращих племінних господарств України (в тому числі з племзаводу ДГ „Рихальське”) з наступним використанням виключно чистопородних голштинських бугаїв-плідників з максимальними індексами племінної цінності, отриманих від високопродуктивних жіночих предків.

Порядок розміщення цих заводських стад практично співпадає з послідовністю породоутворювальних процесів, що відбулися в північно-поліському регіоні в радіусі біля 100 км.

Залежно від зазначеного періоду породоутворення і породної належності маточного поголів'я спостерігається загальна тенденція збільшення масо-метричних параметрів і покращення молочної продуктивності корів при одночасному погіршенні їх відтворної здатності (табл.1).

Так, габаритні розміри тулуба корів-первісток збільшилися з 461,2-463 см у племзаводах „Кожанський” і ДГ „Нова перемога” до 474-474,8 см у ДГ „Рихальське” і ПАФ „Єрчики”; надій корів – відповідно з 3515-3600 кг до 4095-4930 кг молока при одночасному підвищенні жирномолочності і погіршенні відтворної здатності корів. Якщо тривалість сервіс-періоду у перших двох племзаводах склала 90 і 108,4 днів, а КВЗ – 0,97 і 1,00, то у наступних двох – відповідно 141,9 і 168,7 днів та 0,85 і 0,90. Максимальними обхватом вим'я, його умовним об'ємом та добовими надоями характеризуються корови племзаводу ПАФ „Єрчики” при деякому погіршенні швидкості молоковіддачі. Різниця між ознаками корів-первісток зазначених груп господарств є

статистично достовірною. Племзавод ДГ „Грозинське”, укомплектований імпотрною худобою (голландською, датською, німецькою), зайняв за параметрами цих ознак проміжне положення.

Таблиця 1.

Основні господарсько-корисні ознаки корів-первісток чорно-рябої породи племінних господарств північно-поліського регіону

Показники, одиниці виміру	Племзаводи				
	„Кожанський”	ДГ „Нова Перемога”	ДГ „Грозинське”	ДГ „Рихальське”	ПАФ „Єрчики”
Чисельність корів, гол	780	293	371	677	729
Жива маса, кг	509,4±2,44	448,3±1,51	481,2±2,24	501,6±1,68	498,1±1,89
Висота в холці, см	126,5±0,17	123,7±0,20	127,6±0,32	131,9±0,18	127,9±0,22
Обхват грудей, см	186,9±0,30	180,8±0,27	196,0±0,57	191,9±0,38	197,9±0,42
Коса довжина тулуба, см	147,8±0,28	144,0±0,21	148,1±0,45	151,0±0,28	148,2±0,27
Габаритні розміри, см	461,2±0,57	463,0±0,54	471,7±1,12	474,8±0,63	474,0±0,76
Індекс довгоногості, %	46,7±0,09	47,7±0,14	45,9±0,16	47,7±0,09	47,0±0,12
Індекс ейрисомії- лептосомії, %	278,4±0,80	291,4±0,87	290,7±1,00	292,1±0,88	286,9±0,59
Надій за 305 днів, кг	3600±27,7	3515±36,1	4404±44,8	4095±38,3	4930±44,9
Вміст жиру в молоці, %	3,43±0,010	3,85±0,017	4,00±0,011	3,90±0,010	3,92±0,014
Молочний жир, кг	122,9±0,92	135,6±1,49	175,9±1,79	159,2±1,51	193,3±1,85
Відносна молочність, кг	608±4,4	757±8,4	919±9,3	796±7,3	970±8,6
Обхват вим'я, см	-	-	115,2±1,02	110,6±0,71	124,2±0,57
Умовний об'єм вим'я, л	-	-	15,5±0,42	11,4±0,22	16,1±0,20
Добовий надій, кг	-	-	20,2±0,29	20,1±0,35	20,9±0,23
Швидкість молоковіддачі, кг/хв	-	-	1,62±0,02	1,68±0,02	1,56±0,02
Сервіс-період, днів	108,4±3,50	90,0±4,00	111,4±4,37	168,7±4,91	141,9±4,41
Коефіцієнт відтворної здатності	0,97±0,006	1,00±0,009	0,95±0,008	0,85±0,007	0,90±0,007

Проведений аналіз показав, що тварини різних виробничих типів обстежених 5 господарств значно відрізняються за тілобудовою, молочною продуктивністю, морфофункціональними властивостями вим'я та відтворною здатністю (табл.2).

Що стосується екстер'єру і конституції, то при загальному векторі „молочний→молочно-м'ясний тип” спостерігається збільшення живої маси (на 31,2 кг), ширини грудей (на 0,8 см), ширини в клубах (на 1,8 см) і кульшах (на 1 см) та зменшення висоти в холці (на 3,1 см), обхвату грудей (на 3,0 см), косої довжини тулуба (на 2,5 см), габаритних розмірів (на 8,7 см) ($P<0,001$). Тобто, корови молочного типу належать до тварин „довгих ліній”, у порівнянні з своїми ровесницями молочно-м'ясного типу. Корови наближеного до молочного типу за цими габаритами займають проміжне положення між тваринами крайних типів або поступаються їм обом. У корів різних господарств спостерігаються деякі нюанси відносно характеру змін зазначених промірів, які зумовлені, на нашу думку, різним поєднанням порід в генотипах корів та

неоднаковими умовами їх вирощування. Зокрема, в гірших умовах вирощування корови ДГ „Нова перемога” здаються довгоногішими за рахунок зменшення глибини грудей.

Таблиця 2.

Господарсько-корисні ознаки корів-первісток чорно-рябої породи різних виробничих типів

Показники, одиниці виміру	Виробничі типи			В цілому
	молочний (МО)	наближений до молочного (НМ)	молочно- м'ясний (ММ)	
1	2	3	4	5
Чисельність корів, гол	662	1438	750	2850
Екстер'єр і конституція				
Жива маса, кг	484,5±1,90	488,5±1,31	515,7±2,31	494,7±1,03
Висота в холці, см	130,2±0,24	127,5±0,14	127,1±0,19	128,0±0,11
Глибина грудей, см	67,8±0,17	67,6±0,11	68,1±0,14	67,8±0,08
Ширина грудей, см	45,8±0,17	45,6±0,13	46,5±0,18	45,9±0,09
Обхват грудей, см	193,9±0,44	190,7±0,29	190,8±0,38	191,4±0,21
Коса довжина тулуба, см	150,0±0,30	148,0±0,19	147,5±0,28	148,3±0,14
Коса довжина заду, см	49,3±0,12	48,7±0,10	49,8±0,22	49,2±0,09
Ширина в клубах, см	50,3±0,14	50,4±0,10	52,1±0,15	50,8±0,07
Ширина в кульшах, см	47,9±0,12	48,0±0,09	48,9±0,17	48,2±0,07
Габаритні розміри, см	474,1±0,81	466,1±0,50	465,4±0,67	467,8±0,37
Індекси, %: довгоногості	47,9±0,11	46,9±0,08	46,4±0,10	47,0±0,05
формату	115,3±0,20	116,2±0,15	116,2±0,22	116,0±0,10
тазогрудний	91,2±0,36	90,8±0,30	89,7±0,40	90,6±0,20
компактності	129,4±0,29	129,0±0,20	129,8±0,41	129,3±0,16
масивності	149,0±0,29	149,7±0,22	150,3±0,28	149,7±0,15
Масо-метричний коефіцієнт, %	102,1±0,31	104,7±0,23	110,7±0,44	105,7±0,19
Індекс ейрисомії-лепгосомії, %	292,9±0,79	288,3±0,49	279,9±0,79	287,3±0,38
Екстер'єрно-конституційний індекс	1,34±0,01	1,38±0,01	1,42±0,01	1,38±0,00
Молочна продуктивність				
Тривалість лактації, днів	381,7±3,98	341,8±2,20	320,2±3,13	345,3±1,71
Надій за 305 днів, кг	5359±38,1	4098±19,5	3198±25,0	4154±20,5
Вміст жиру в молоці, %	4,01±0,013	3,81±0,009	3,55±0,012	3,79±0,007
Молочний жир, кг	213,8±1,50	155,6±0,75	112,3±0,79	157,7±0,86
Відносна молочність, кг	1102±5,9	796±3,0	548±3,5	801±4,3
Морф-функціональні властивості вим'я				
Обхват вим'я, см	125,4±0,69	118,3±0,65	110,5±1,01	119,9±0,46
Довжина вим'я, см	41,0±0,29	37,8±0,27	34,7±0,46	38,6±0,20
Ширина вим'я, см	31,9±0,18	30,3±0,17	28,7±0,34	30,7±0,12
Глибина передньої частки, см	26,1±0,19	24,7±0,18	23,3±0,26	25,1±0,12
Глибина задньої частки, см	28,5±0,22	27,7±0,20	27,0±0,28	27,9±0,13
Умовний об'єм вим'я, л	17,0±0,27	14,3±0,22	12,0±0,36	15,0±0,16
Добовий надій, кг	22,6±0,25	19,4±0,21	16,8±0,44	20,6±0,17
Швидкість молоковіддачі, кг/хв	1,68±0,02	1,54±0,02	1,45±0,03	1,59±0,01

1	2	3	4	5
Відтворна здатність				
Вік 1-го отелення, міс	30,2±0,20	30,9±0,15	31,6±0,22	30,9±0,11
Сервіс-період, днів	158,3±4,44	125,4±2,66	111,7±4,26	128,8±2,05
Міжотельний період, днів	443,3±4,44	410,4±2,66	396,7±4,26	413,8±2,05
Період запуску, днів	65,0±1,27	69,5±0,92	69,5±1,10	68,5±0,62
Коефіцієнт відтворної здатності	0,86±0,007	0,93±0,005	0,97±0,007	0,92±0,003

Середнє значення t_d за 10 екстер'єрно-конституційними ознаками між крайніми варіантами (МО і ММ) склало 6,01, тобто було найвищим, тоді як між суміжними типами (МО і НМ та НМ і ММ) воно було меншим і склало відповідно 3,84 і 4,05. Проте ці значення критерію t_d між зазначеними типами формуються за рахунок різних ознак. Якщо корови-первістки наближеного до молочного типу поступалися тваринам молочного типу за висотою в холці, обхватом грудей, косою довжиною тулуба, косою довжиною заду, габаритними розмірами, то коровам молочно-м'ясного типу - в основному за промірами ширини грудей, ширини в клубах і кульшах. Це свідчить про суттєві відмінності за типом будови тіла тварин різних виробничих типів, що підтверджують екстер'єрні профілі (рис.1), індекси будови тіла та екстер'єрно-конституційні індекси (табл.2).

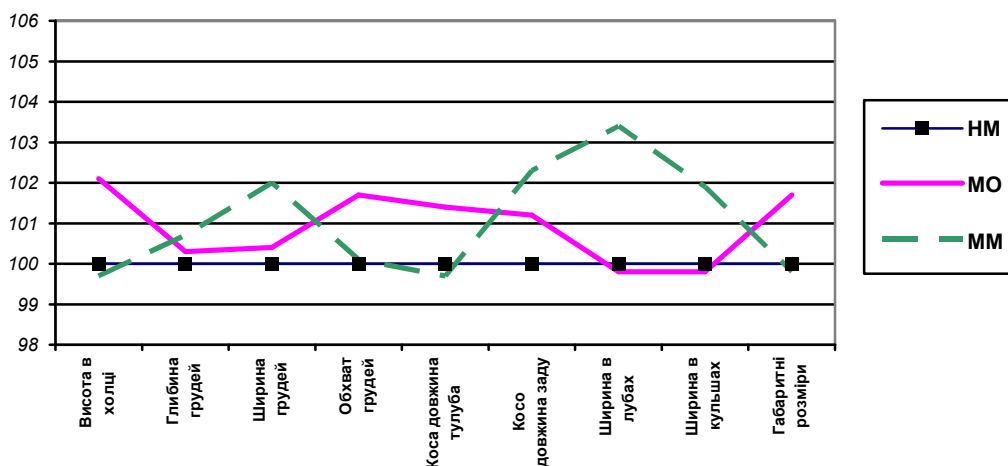

Рис.1. Екстер'єрні профілі корів-первісток різних виробничих типів (за 100% взяті виміри корів наближеного до молочного типу).

У напрямку від молочного до молочно-м'ясного виробничих типів у цілому у всіх обстежених стадах зменшуються індекси довгоногості, тазогрудний, ейрисомії-лептосомії та збільшуються індекси формату, компактності, масивності, масо-метричний коефіцієнт при достовірній у більшості випадків різниці. Тобто, тварини стають нижчими, компактнішими, масивнішими, широкотілишими, що характерно для худоби комбінованого

напрямку продуктивності. Значне, нехарактерне для тварин молочно-м'ясного типу збільшення в цьому напрямку масометричного коефіцієнта (до 110,7%) зумовлене значним підвищенням живої маси корів (на 31,2 кг), як результат голштинізації, та зменшенням габаритних розмірів (на 8,7 см) при високодостовірній в обох випадках різниці ($P < 0,001$).

Запропонований М.В. Казаровцем метод оцінки корів дав можливість здійснити їх диференціацію на 3 виробничі типи, які контрастно відрізняються за рівнем молочної продуктивності.

Найвищими показниками молочної продуктивності характеризуються корови молочно-м'ясного типу. Від них за 305 днів лактації отримано по 5339 кг молока жирністю 4,01%, або 213,8 кг молочно-жирного жиру. Відносна молочність корів молочно-м'ясного типу становить 1102 кг, тобто знаходиться на рівні світових стандартів, що свідчить про їх високу рентабельність і конкурентоздатність.

Корови молочно-м'ясного типу переважають тварин наближеного до молочно-м'ясного типу за надоєм на 1261-2161 кг, вмістом жиру в молоці – на 0,20-0,46%, продукцією молочно-жирного жиру – на 58,3-101,5 кг, за відносною молочністю – на 306-554 кг при високодостовірній у всіх випадках різниці ($P < 0,001$). Найподібнішими між собою за ознаками молочної продуктивності є корови молочно-м'ясного і наближеного до молочно-м'ясного типів. Критерій достовірності різниці (t_d) складає в середньому 26,32, тоді як між коровами наближеного до молочно-м'ясного і молочно-м'ясного типів – 28,99, а молочно-м'ясного і молочно-м'ясного – 44,94.

Рівень молочної продуктивності пов'язаний з морфофункціональними властивостями вим'я. Це яскраво ілюструють проведені дослідження. У найпродуктивніших корів-первісток молочно-м'ясного типу найбільші габаритні розміри вим'я, добовий надій та швидкість молоковіддачі. Різниця за обхватом вим'я між тваринами крайніх типів складає 14,9 см, довжиною – 6,3 см, шириною – 3,2 см, глибиною задніх часток – 1,5 см, умовним об'ємом – 6,4 л, добовим надоєм – 5,8 кг, швидкістю молоковіддачі – 0,23 кг/хв ($P < 0,001$). Корови наближеного до молочно-м'ясного типу займають за параметрами вим'я проміжне положення між тваринами крайніх типів. Середнє значення t_d було найвищим між крайніми типами (9,21), найнижчим – між наближеним до молочно-м'ясного і молочно-м'ясним (4,53).

Відтворна функція корів характеризується рядом показників, серед яких найважливішими є вік 1-го отелення, тривалість біологічних періодів та залежний від них коефіцієнт відтворної здатності. Найменшим віком 1-го отелення характеризуються корови молочно-м'ясного типу: 30,2 міс. проти 30,9 і 31,6 міс у наближеного до молочно-м'ясного і молочно-м'ясного типів відповідно. Що стосується сервіс- і міжотельного періоду, то найгіршими вони виявились у тварин молочно-м'ясного типу: 158,3 і 443,3 дня проти 120,4 і 410,4 у наближеного та 111,7 і 396,7 дня у молочно-м'ясного. Коефіцієнт відтворної здатності „копіює” міжотельний період: у тварин виробничих типів він склав відповідно 0,86 (МО), 0,93 (НМ), 0,97 (ММ) ($P < 0,001$). Критерій достовірності різниці за показниками

відтворної здатності знову був найвищим між крайніми типами - 6,79 проти 5,36 між молочним і наближеним до молочного та 2,60 між наближеним до молочного і молочно-м'ясним.

Разом з тим господарсько-корисні показники корів-первісток чорно-рябої породи впродовж досліджуваного періоду (з 1950 по 2006) значно еволюціонували. Тому тварини усіх виробничих типів, які використовувались 50-60 років тому, суттєво відрізняються від корів сучасних молочних стад. Про це переконливо свідчить порівняння основних параметрів корів молочного типу племзаводів „Кожанський” і ПАФ „Єрчики” (табл.3).

Таблиця 3.

Порівняльна характеристика корів молочного типу, які використовувались у племзаводах „Кожанський” і ПАФ „Єрчики”

Показники, одиниці виміру	Племзаводи	
	„Кожанський”	ПАФ „Єрчики”
Жива маса, кг	482,6±4,61	488,8±4,33
Висота в холці, см	125,9±0,35	130,7±0,44
Обхват грудей, см	183,6±0,51	197,6±0,86
Коса довжина тулуба, см	148,2±0,66	149,9±0,56
Габаритні розміри, см	457,7±1,15	478,2±1,64
Індекс довгоногості, %	47,5±0,21	48,4±0,19
Індекс ейрисомії-лептосомії, %	283,2±1,25	291,9±1,11
Надій за 305 днів, кг	4189±58,7	6143±80,4
Вміст жиру в молоці, %	3,52±0,020	4,06±0,003
Молочний жир, кг	146,7±1,85	248,2±3,23
Відносна молочність, кг	760±6,2	1268±11,4
Сервіс-період, днів	124,7±8,14	175,8±10,27
Коефіцієнт відтворної здатності	0,94±0,001	0,83±0,015

Висота в холці збільшилась на 4,8 см, обхват грудей – на 14 см, габаритні розміри на - 20,5 см. Суттєво зросли всі показники молочної продуктивності: надій за 305 днів лактації – на 1954 кг, жирномолочність – на 0,54%, відносна молочність – на 508 кг.

Ці зміни відбулися, насамперед, в результаті впливу генетичних факторів. Адже у хронологічній послідовності породної належності корів племінних заводів північно-поліського регіону України чітко прослідковується західноєвропейський післявоєнний процес породоутворення - від „остфриза” до „голштина”.

Висновки

1. У зв'язку з бурхливим процесом породоутворення, характерним для відкритих популяцій, залученням генофонду кращих світових порід господарсько-корисні ознаки корів чорно-рябої породи північно-поліського регіону України за 50-60 років значно еволюціонували в напрямку збільшення

лінійних і масових габаритів та підвищення молочної продуктивності при деякому погіршенні відтворної здатності.

2. Метод М.В. Казаровця дає можливість розділити стадо на три виробничі типи (молочний, наближений до молочного, молочно-м'ясний), які достовірно відрізняються між собою за екстер'єром і конституцією, показниками молочної продуктивності, морфофункціональними властивостями вим'я та відтворною здатністю.

3. При загальному векторі „молочний→молочно-м'ясний тип” зменшуються проміри висоти та довжини тулуба при одночасному збільшенні широтних промірів та живої маси.

4. Тварини молочного типу мають найвищі показники молочної продуктивності (надій за 305 днів – 5359 кг, вміст жиру в молоці – 4,01%, кількість молочного жиру – 213,8 кг, відносну молочність – 1102 кг) та є найприспособованішими до машинного доїння.

5. Корови молочного типу достовірно поступаються за відтворною здатністю тваринам наближеного до молочного та молочно-м'ясного виробничих типів. Погіршення відтворної функції у високопродуктивної молочної худоби – біологічна закономірність, зумовлена дією природного відбору.

Бібліографія

1. Вінничук Д.Т. Шляхи створення високопродуктивного молочного стада / Д.Т. Вінничук, П.М. Мережко. – К.: Урожай, 1991. – 240 с.

2. Екстер'єр молочних корів: перспективи оцінки і селекції: моногр. / Й.З. Сірацький, Я.Н. Данилків, О.М. Данилків [та ін]; за ред. Й.З. Сірацького, Є.І. Федорович.- К: Наук.світ, 2001.- 146 с.

3. Замятин Н.М. Развитие двух основных конституционных типов животных / Н.М. Замятин // Тр. Новосибир. с.-х. ин-та. – 1946. – Вип.7.- С.50-52.

4. Казаровец Н.В. Система совершенствования популяции черно-пестрого скота на основе принципов крупномасштабной селекции: автореф. дис. на соискание уч.степени д-ра с.-х. наук: спец.06.02.01 „Разведение, селекция, генетика и воспроизводство с.-х. животных” / Н.В. Казаровец.- Жодино, 1999.-39 с.

5. Пелехатий М.С. Поліський тип української черно-рябої породи / М.С. Пелехатий, В.М. Новоставський, І.М. Савчук // Молочно-м'ясне скотарство. – 1994.-Вип.84.-С.26-35.

6. Пелехатий М.С. Черно-ряба худоба українського Полісся / М.С. Пелехатий, В.М. Новоставський, І.М. Савчук // Тваринництво України. – 1991.- №7.-С.14-15.

7. Рубан Ю.Д. Бажані типи і племінне використання молочної худоби / Ю.Д. Рубан.- К.: Урожай, 1987.- С.26-37.

8. Савчук И.М. Селекционно-генетическая характеристика и пути формирования высокопродуктивного типа черно-пестрого скота в полесской

зоне України: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. с.-х. наук: спец. 06.02.01 „Разведение, селекция и воспроизводство сельскохозяйственных животных”/ И.М. Савчук. – Харьков, 1992.- 26 с.

9. Федорович Є.І. Оцінка будови тіла корів української чорно-рябої молочної породи різних типів / Є.І. Федорович // Наук. Вісн. ЛДАВМ ім. Гжицького.-Вип.1.-1997.-С.113-116.

10. Чижик И.А. Конституция и экстерьер сельскохозяйственных животных / И.А. Чижик.- Л.: Колос, 1979.-376 с.

11. Шалімов М.О. Теоретичні і практичні аспекти формування конституції червоних порід худоби: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра с.-г. наук / М.О. Шалімов. – Харків: ІТ УААН, 1996. – 40 с.

12. Эйсер Ф.Ф. К вопросу оценки типов телосложения скота серой украинской породы / Ф.Ф. Эйсер // Сб. науч. тр. за 1949 г./ Укр. НИИ животноводства.- 1963.- Вып.24.-С.9-10.

Summary

Pelekhaty M.S., Piddubna L.M.

THE DYNAMICS OF ECONOMICALLY USEFUL CHARACTERS OF WHITE-AND-BLACK BREED COWS OF THE NORTHERN POLISSYA REGION IN CONNECTION WITH PRODUCTIVE TYPES

The paper comparatively analyzes in dynamics the exterior and constitution, milk productivity, fitness to machine milking and reproducible ability of 2850 cows of white-and-black breed of different productive types at 5 breeding enterprises of the Ukraine's Northern Polissya region.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2009